

www.e-rara.ch

**Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginensis presbyteri, Opera quae
hactenus reperiri potuerunt omnia**

**Tertullianus, Quintus Septimius Florens
Parisiis, 1608**

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-11127>

Q. Septimii Florentis Tertulliani de carne Christi, adversus quatuor haereses, liber.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Porro aduersus eosdem non per Virginem, sed ex Virgine natum Christum, latissime ex scripturis demonstrat. XXI.

Proinde adimpleri in his omnibus Prophetica vocem Simeonis de Christo: Ecce hic positus est in signum cui contradicetur. XXII.

Et suggillatos esse hæreticos illos omnes, prædictosque in scripturis. XXIII.

Denique Epilogi vice repetens quid hoc libro probauerit, ad sequentem DE RESURRECTIONE CARNE CARNIS LIBRUM transitum facit. XXV.

Ceterum Tertullianus præterquam quod librum iam dictum de Resurrectione carnis citat in *frat. lib. 5. adu. Marcionem*, in illo etiam argumenti & tituli huius fit mentio: Propterea (inquit c. 2.) & nos volumen præmisimus DE CARNE CHRISTI, quo eam & solidam probamus aduersum phantasmatis natiuitatem, & humanam vindicamus aduersus qualitatis proprietatem. Et rursum: Igitur quantum ad hæreticos, demonstrauius, quo cuneo occurrendum sit à nobis, & occursum est iam suo quoque titulo DE CARNE DOMINI ADVERSUS QUATVOR HÆRESES; ad hanc maximè quæstionem præstruendam. Præterquam autem, quod MS. viderunt olim hunc librum Trithemius Abbas & Politianus locis sæpè citatis; adidit primus in lucem ex Hirsaugiensi & Paterniacensi Rhenanus cum Scholiis, deinde & Adnotationibus illustratum castigauit ex Gorziensi codice. Interea verò, quod desideraretur in Lalandi Britannico codice, quum à Gelenio non sit recognitus; operæpretium fuit conferre cum tribus MS. Vaticanis Codicibus, è quibus non paucos locos restituius; additis etiam Argumento nouo, & Adnotationibus nostris.

Q. SEPTIMII FLORENTIS

TERTULLIANI DE CARNE CHRISTI, :

ADVERSUS QUATVOR HÆRESES, LIBER.

VI² FIDEM resurrectionis³ ante istos Sadducæorum propinquos sine controuersia⁴ moratam, student inquietare, vt eam spem negent etiam ad carnem pertinere, meritò quoque carnem Christi quæstionibus distrahunt, tanquam aut nullam omninò, aut quoquo modo aliam præter humanam: ne si humanam constiterit fuisse, præiudicatum sit aduersus illos eam resurgere omni modo, ⁵ quæ in Christum resurrexerit. Igitur vnde illi destruunt carnis vota, inde nobis erunt præstruenda. Examinemus corporalem substantiam Domini: de spiritali enim certum est. Carnis quæritur veritas, ⁶ & qualitas eius retractatur, an fuerit, & vnde, & cuiusmodi fuerit. ⁷ Renuntiatio eius dabit legē nostræ resurrectioni. ⁸ Marcion vt carnē Christi negaret, negauit etiam natiuitatem: aut vt natiuitatem negaret, negauit & carnem: scilicet ne inuicē sibi testimoniū redderent & responderent natiuitas & caro. quia nec natiuitas sine carne nec caro sine natiuitate: quasi non eadem licentia hæretica & ipse potuisset, ⁹ aut admissa carne natiuitatem negare, vt Apelles discipulus, & postea desertor ipsius: aut & carnem & natiuitatem cōfessus, ¹⁰ aliter illas interpretari, vt condiscipulus & condesertor eius Valentinus. ¹¹ Sed & qui carnem Christi putatiuam introduxit, æquē potuit natiuitatis quoque phantasmata confingere, vt & conceptus, & ¹² prægnatus, & partus virginis, & ipsius exinde infantis ordo ¹³ τὸ δοκεῖν haberetur. Eisdem oculos, cōfēdemque sensus fefellissent, quos carnis opinio inludit. [¹⁴ Planè natiuitas à Gabriele annuntiatur. Quid illi cū angelo creatoris & virginis vtero? Conceptus inducitur, quid illi cum essentia creatoris? Odit moras, qui subitò Christum de cœlis deferebat. ¹⁵ Aufer hinc, inquit, molestos semper Cæsaris census, & diuersoria angusta, & sordidos pannos, & dura præsepia. ¹⁶ Viderit angelica multitudo Dominū suum noctibus honorans. Seruent potius pecora pastores: & Magi ne fatigentur de longinquo, dono illis aurum suum. ¹⁷ Melior sit & Herodes, ne Hieremias gloriatur. Sed nec circumcidatur infans, ne doleat: nec ad templum deferatur, ne parentes suos oneret sumptu oblationis: nec in manus tradatur Simeonis, ne senem moriturum exinde contristet. Taceat & anus illa, ne fascinet puerum. ¹⁸ His opinor consiliis tot originalia instrumenta Christi delere Marcion ausus est, ne caro eius probaretur. ¹⁹ Ex qua, oro te, auctoritate? si Propheta es, prænuntia aliquid: si Apostolus, prædica publicè: si Apostolicus, cum Apostolis senti: ²⁰ si tantummodò Christianus es, crede quod traditum est: si nihil istorum es, meritò dixerim morere: nam & mortuus es, qui non es Christianus, non credendo quod creditum Christianos facit. Et eo magis mortuus es, quo magis ²¹ non

CAP. I.

CAP. II.

Luc. 2.

Matth. 2.

Luc. 2.

es Christianus: qui cum fuisses, excidisti, rescindendo quod retrò credidisti: ²² sicuti & ipse confiteris in quadam epistola, & tui non negant, & nostri probant. Igitur rescindens quod credidisti, iam non credens rescidisti: non tamen quia credere desisti, rectè rescidisti. Atquin rescindēdo quod credidisti, probas, antequam rescinderes aliter fuisse quod credidisti aliter. Illud ita erat traditum, porro quod traditum erat, id erat verum, ut ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat verum rescidisti. Nullo iure fecisti. Sed plenius eiusmodi præscriptionibus aduersus omnes hæreses, alibi iam vñ sumus. Post quas nunc ex abundanti retractamus, desiderantes rationem qua non putaueris natum esse Christum. [²³ Neceffe est quatenus hoc putas arbitrio tuo licuisse, ut aut impossibilem, aut inconuenientem Deo existimaueris natiuitatem. Sed Deo nihil impossibile, nisi quod non vult. An ergo voluerit nasci (quia si voluit, potuit, & natus est) consideremus. Ad compendium decurro. Si enim nasci se Deus noluisse, quacunque de causa, nec hominem se videri præstitisset. Nam quis hominem videns, eum negaret natum? Itaque quod noluisse esse, nec videri omninò voluisse. Omnis rei displicentis etiam opinio reprobatur. Quia nihil interest, vtrum sit quid, an non sit: si cum non sit, esse præsumitur. Planè interest illud, ut falsum non patiat, quod verè non est. Sed satis erat illi, inquis, conscientia sua. Viderint homines, si natum putabant, quia hominem videbant. Quantò ergo dignius, quantòque constantius humanam sustinuisse existimationem verè natus, eandem existimationem etiam non natus subiturus cum iniuria conscientia suæ, quam tu ad fiduciam reputas, ut non natus aduersus conscientiam suam natum se existimari sustineret. ²⁴ Quid tanti fuit, edoce, ut consciens Christus quid esset, esse se quod non erat, exhiberet, non potes dicere, si natus fuisset, & hominem verè induisset, Deus esse desisset, amittens quod erat, dum assumit quod non erat. Periculum enim status sui Deo nullum est. Sed ideò, inquis, nego Deum in hominem verè conuersum, ita ut & nasceretur, & carne corporaretur: quia qui sine fine est, etiam inconuertibilis sit, necesse est. Conuertere enim in aliud, finis est pristini. Non competit ergo conuersio, cui non competit finis. ²⁵ Planè natura conuertibilium ea lege est, ne permaneant in eo quod conuertitur in eis: & ita non permanendo pereant, dum perdunt conuertendo quod fuerunt. sed nihil ²⁶ Deo par est, natura eius ab omnium rerum conditione distat. Si ergo quæ à Deo distant, à quibus Deus distat, cum conuertuntur, amittunt quod fuerunt: ubi erit diuersitas diuinitatis à ceteris rebus, nisi ut contrarium contineat, id est, ut Deus & in omnia conuertere possit, & qualis est, perseverare? alioquin par erit eorum quæ conuersa amittunt quod fuerunt: quorum vtrique Deus in omnibus par non est, si nec in exitu conuersionis. ²⁷ Angelos creatoris conuersos in effigiem humanam aliquando legisti, & credidisti, & tantam corporis gestasse veritatem, ut & pedes eis lauerit Abraham, & manibus ipsorum creptus sit Sodomitis Loth: conuictatus quoque homini angelus toto corporis pondere dimitti desiderauit, ab eo à quo detinebatur. Quod ergo angelis inferioribus Deo licuit, uti conuersi in corpulentiam humanam, angeli nihilominus permanerent, hoc tu potentiori Deo aufers, quasi non valuerit Christus verè hominem indutus, Deus perseverare? Aut nunquid & angeli illi phantasma carnis apparuerunt? sed non audebis hoc dicere. nam si sic apud te angeli creatoris, sicut & Christus: eiusdem substantiæ erit Christus, cuius angeli: angeli tales qualis & Christus. Si scripturas opinioni tuæ resistentes, non de industria alias reiecisses, alias corrupisses, confudisset te hinc Euangelium Ioannis, prædicans ²⁸ spiritum columbæ corpore lapsum descendisse super Dominum. Qui spiritus cum hoc esset, ²⁹ tam verè erat & columba, quam & spiritus: nec interfecerat substantiam propriam, assumpta substantia extranea. Sed quæris corpus columbæ ubi sit resumpto spiritu in cælum. æquè & angelorum, & eadem ratione interceptum est: quæ & editum fuerat: si vidisses cum de nihilo proferebatur, scisses cum in nihilum subducebatur. Si non fuit initium visibile, nec finis. Tamen corporis soliditas erat, quo momento corpus videbatur. Non potest non fuisse quod scriptum est. [³⁰ Igitur si neque ut impossibilem, neque ut periculosam Deo repudias conuersionem, superest ut quasi indignam reijcias & accuses. Ab ipsa quidem exorsus odio habita natiuitate, ³¹ per ora age iam spurcitas genitalium in vtero elementorum, humoris & sanguinis foeda coagula, carnis ex eodem cœno alendæ per nouem menses: describe vterum de die in diem insolescentem, grauem, ³² anxium, nexum, ³³ totum incertum libidinibus fastidij & gulæ. Inuchere iam & in ipsum mulieris enitentis pudorem, vel pro periculo honorandum, vel pro natura religiosum. Horres vtrique & infantem ³⁴ cum suis impedimentis profusum vtrique & oblitum. Dedignaberis quod pannis dirigitur, quod vinctioibus formatur, quod blanditiis deridetur. ³⁵ Hanc venerationem o Marcion, naturæ despnis: & quo modo natus es? odisti nascentem hominem: & quo modo diligis aliquem? te quidem planè non amasti, cum ab Ecclesia & fide Christi recessisti. Sed videris, si tibi displices, aut si aliter natus es. Certè Christus dilexit hominem illum in immunditiis, in vtero coagulatum, illum per pudenda prolatum, illum per ludibria nutritum. Propter eum descendit: propter eum prædicauit: propter eum omni se humilitate deiecit vsque ad mortem, & mortem crucis: amauit vtrique ³⁶ quem magno pretio redemit. ³⁷ Si Christus creator eius est, suum meritò amauit: si ab alio Deo est, magis adamauit, quando alienū redemit. Amauit ergo cum homine etiam natiuitatē, etiam carnem eius. Nihil amari potest sine eo per quod est, id quod est. Aut auferre natiuitatem, & exhibere hominem. adime carnem,

A nem, & præsta quem Deus redemit. Si hæc sunt homo quem Deus redemit, tu hæc erubescenda illi facis, quæ redemit, & indigna, quæ nisi dilexisset, non redemisset? ³⁸ Natiuitate reformata regeneratione cœlesti, carnem ab omni vexatione restituit, leprosam emaculat, cæcam perluminat, paralyticam redintegrat, dæmoniacam expiat, mortuam resuscitat, & nasci in illam erubescit? Si reuera de lupa, aut sue, aut vacca prodire voluisset, & feræ aut pecoris corpore indutus, regnum cœlorum prædicaret, tua opinor, illi censura præscriberet? Turpe hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & stultum propterea qui ita credat. Sit planè stultum, si de nostro sensu iudicemus Deum. Sed circumspecte Marcion, si tamen non delesti: ³⁹ Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientiam. Quænam hæc stulta sunt? conuersio hominis ad cultum veri Dei, reiectio erroris, disciplina iustitiæ, pudicitia, patientia, misericordia, innocentia: omnia hæc quidem stulta non sunt. Quære ergo de quibus dixerit. Et si te præsumpseris inuenisse, non erit iam stultum credere in Deum, natum & quidem ex virgine: & quidem carneum, qui per illas naturæ contumelias volutatus sit. Dicat hæc aliquis stulta non esse: & alia sint, quæ Deus in æmulationem elegerit sapientiæ secularis, & tamen apud illam facilius creditur, ⁴⁰ Iupiter taurus factus aut cygnus, quàm verè homo Christus penes Marcionem. [⁴¹ Sunt planè & alia tam stulta, quæ pertinent ad contumelias & passiones Dei. ⁴² Aut prudentiam dicant Deum crucifixum. Aufer hæc quoque Marcion, immò hoc potius. Quid enim indignius Deo? quid magis erubescendum, nasci, an mori? carnem gestare, an crucem? circumcidi, an suffigi? educari, an sepeliri? in præsepe deponi, an in monumentum recondi? Sapientior eris, si nec ista credideris. ⁴³ Sed non erit sapiens, nisi stultus seculo fueris, Dei stulta credendo. an ideò passiones à Christo non rescidisti, ⁴⁴ quia ut phantasma vacabat à sensu earum. Diximus retrò æquè illum & natiuitatis & infantia imaginaria & vacua ludibria subire potuisse. Sed iam hic responde ⁴⁵ interfector veritatis. ⁴⁶ Nōne verè crucifixus est Deus? nōne verè mortuus, ut verè crucifixus? nōne verè resuscitatus, ut verè scilicet mortuus? Falsò ergo statuit inter nos scire Paulus tantum crucifixum: falsò sepultum ingessit, falsò resuscitatum inculcauit. Falsa est igitur & fides nostra, & phantasma est totum quod speramus à Christo. Scelestissime hominum, qui interemptores excusas Dei. Nihil enim ab eis passus est Christus, si nihil verè est passus. Parce vnica spei totius orbis, qui destruis necessarium decus fidei. Quodcumque Deo indignum est, mihi expedit. Saluus sum, si non confundar de Domino meo. ⁴⁷ Qui me, inquit, confusus fuerit, confundar & ego eum. Alias non inuenio materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent, benè impudentem, & sceleratè stultum. Natus est Dei filius: non pudet, quia pudendum est. & mortuus est Dei filius: prorsus credibile est, quia ineptum est. & sepultus, resurrexit: certum est, quia impossibile est. Sed hæc quomodo in illo vera erunt, si ipse non fuit verus, si non verè habuit in se quod figeretur, quod moreretur, quod sepeliretur & resuscitaretur? ⁴⁸ carnem scilicet hanc sanguine suffusam, ossibus substructam, nervis intextam, venis implexam, quæ nasci & mori nouit, humanam sine dubio, ut natam de homine? Ideòque mortalis hæc est in Christo, quia Christus homo & filius hominis. Aut cur homo Christus & filius hominis, si nihil hominis & nihil ex homine? nisi si aut aliud est homo quàm caro, aut aliunde caro hominis quàm ex homine, aut aliud est Maria quàm homo. Deus, Marcion, haud aliter non diceretur homo Christus sine carne: nec hominis filius sine aliquo parente homine: sicut nec Deus sine spiritu Dei, nec Dei filius sine Deo patre. ⁴⁹ Ita vtriusque substantiæ census hominem & Deum exhibuit: hinc natum, inde non natum: hinc carneum, inde spiritalem: hinc infirmum, inde præfortem: hinc morientem, inde viuentem. Quæ proprietates conditionum diuinæ & humanæ, æqua vtiq; naturæ veritate cuiusque dispuncta est, eadem fide spiritus & carnis: virtutes spiritum Dei, passiones carnem hominis probauerunt. Si virtutes non sine spiritu, proinde & passiones non sine carne. Si caro cum passionibus ficta, & spiritus ergo cum virtutibus falsus. Quid dimidias mendacio Christum? totus veritas fuit. Maluit, crede, nasci, quàm ex aliqua se parte mentiri, & quidem in semetipsum: ut carnem gestaret, sine ossibus duram, sine musculis solidam, sine sanguine cruentam, ⁵⁰ sine tunica vestitam, sine fame esurentem, sine dentibus edentem, sine lingua loquentem, ut phantasma auribus fuerit sermo eius per imaginem vocis. Fuit itaque phantasma etiam post resurrectionem, cum manus & pedes suos discipulis inspiciendos offerret: Aspice, dicens, quod ego sum, quia spiritus ossa non habet, sicut me habentem videtis, sine dubio manus & pedes & ossa quæ spiritus non habet, sed caro. Quomodo hanc vocem interpretaris Marcion, qui à Deo optimo, & simplici, & bono tantum infers Iesum? Ecce fallit & decipit, & circumuenit omnium oculos, omnium sensus, omnium accessus & contactus. Ergo iam Christum non de cœlo deferre debueras, sed de aliquo circulatorio cœtu, nec Deum præter hominem, sed Magum hominem, nec salutis pontificem, sed spectaculi artificem, nec mortuorum suscitatore, sed viuorum euocatorem. Nisi quod etsi Magus fuit, natus est. [⁵¹ Sed quid iam discentes Pontici illius, supra magistrum sapere compulsi, concedunt Christo carnis veritatem, sine præiudicio tamen renuendæ natiuitatis. Habuerit, inquiunt, carnem, dum omninò non natam. Peruenimus igitur de calcaria (quod dici solet) in carbonariam, à Marcione ⁵² ad Appellem, qui posteaquam à disciplina Marcionis in mulierem carne lapsus est, & dehinc in virgine Philumene spiritu euersus est, solidum Christi corpus & sine natiuitate suscepit ab ea, prædicans ⁵³ ut angelus quidem illius Philumenes. Eadem voce Apostolus respondebit, quia ipsum illum iam

Gen. 18.

Gen. 18.

Psal. 77.

CAP. VII.

Matth. 13.

Luc. 8.

Matth. 13.

Matth. 22.

Matth. 19.

tunc præcinebat, dicens: ⁵⁵ Etiam si angelus de cœlo aliter euangelizauerit vobis, quàm nos euangelizauimus, anathema sit. His verò qui insuper argumentantur, nos resistemus, confidentes verè corpus habuisse Christum. Vnde materia, si non ex ea qualitate, in qua videbatur? Vnde corpus, si nō caro corpus? Vnde caro, si non nata? quia nasci haberet ea futura quæ nascitur. ⁵⁶ De sideribus, inquit, & de substantiis superioris mundi mutuatus est carnem. Et utique proponunt, non esse mirandum corpus sine natiuitate, cū & apud nos angelis licuerit, nulla vteri opera in carnem processisse. Agnoscimus quidem ita relatum, sed tamen quale est, ut alterius regulæ fides, ab ea fide quam impugnat, instrumentum argumentationibus suis mutuetur? ⁵⁷ Quid illi cum Moyse, qui Deum Moyse reiecit? Si alius Deus est, aliter sint res eius. Sed vtantur hæretici omnes scripturis eius, cuius vtuntur etiam mundo. Erit illis hoc quoque in testimonium iudicij, quod de exemplis ipsius blasphemias suas instruunt. Facile est veritati etiam nihil tale aduersus eos præscribenti obtinere. Igitur qui carnem Christi ad exemplum proponunt angelorum, non natam dicentes scilicet carnem, comparent velim & causas tam Christi quàm & angelorum, ob quas in carnem venerunt. Nullus vnquam angelus ideò descendit ut crucifigeretur, ut mortem experiretur, ut à morte resuscitaretur. Si nunquam eiusmodi fuit causa angelorum corporandorum, habes causam cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideò nec nasci. At verò Christus mori missus, nasci quoque necessariò habuit, ut mori posset. Non enim mori solet, nisi quod nascitur. Mutuum debitum est inter se natiuitati cum mortalitate. Forma moriendi, causa nascendi est. Si propter id quod moritur, mortuus est Christus, id autem moritur quod & nascitur, consequens item erat, immò præcedens, ut æquè nasceretur propter id quod nascitur (quia propter id ipsum mori habebat) quod, quia id quod nascitur, moritur, non competeat non nasci, pro quo mori competeat. ⁵⁸ Atquin tunc quoque inter illos angelos ipse Dominus apparuit Abraham sine natiuitate, cum carne scilicet, pro eadem causæ diuersitate. ⁵⁹ Sed vos hoc non recipitis, non eum Christum recipientes, qui iam tunc & adloqui, & liberare, & iudicare humanum genus ediscebat in carnis habitu non natæ adhuc, quia nondum morituræ, nisi prius & natiuitas eius & mortalitas adnunciarentur. Igitur probent angelos illos de sideribus accepisse substantiam carnis. si non probant, quia nec scriptum est, nec Christi caro inde erit, cui angelorum accommodant exemplum. ⁶⁰ Constat angelos carnem non propriam gestasse, vtputa naturæ substantiæ spiritualis, & si corporis alicuius, sui tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus, ut videri & congregari cum hominibus possent. Igitur cū relatum non sit, unde sumpserint carnem, relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse proprium angelicæ potestatis ex nulla materia corpus sibi sumere. quanto magis, inquis, ex aliqua certum est. ⁶¹ sed nihil de eo constat, quia scriptura non exhibet. Ceterum qui valent facere semetipsos quod natura non sunt, cur non valeant etiam ex nulla substantia facere? si fiunt quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est? Quod autem non est, cū sit, ex nihilo est. Propterea nec requiritur, nec ostenditur, ⁶² quid postea factum sit corporibus illorum. Quod de nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum conuertere in carnem, qui semetipsos potuerunt conuertere in carnem. Plus est naturam demutare, quàm facere materiam. Sed si de materia necesse fuisset angelos sumpsisse carnem, credibilius utique est de terrena materia, quàm de vlllo genere cœlestium substantiarum: cū adeò terrenæ qualitatis extiterit, ut terrenis pabulis pasta sit. Fuerit nunc quoque siderea, eodem modo terrenis pabulis pasta, quando terrena non esset, quo terrena cœlestibus pasta est, quando cœlestis non esset (legimus enim manna esui populo fuisse. Panem, inquit, angelorum edit homo) non tamen infringitur semel separata conditio Dominicæ carnis, ex causâ alterius dispositionis. Homo verè futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat ut indueret, cuius est mors. Eam porrò carnem, cuius est mors, natiuitas antecedit. ⁶³ Sed quotiens de natiuitate contenditur, omnes qui respuunt eam ut præiudicantem de carnis in Christo veritate, ipsum Deum volunt negare esse natum, quod dixerit: ⁶⁴ Quæ mihi mater, & qui mihi fratres? Audiat igitur & Apelles ⁶⁵ quid iam RESPONSVM SIT à nobis MARCIONI, EO LIBELLO QVO EVANGELIUM IPSIVS PROVOCAVIMVS, considerandam scilicet materiam pronuntiationis istius. Primò quidem nunquam quisquam adnuntiasset illi matrem & fratres eius foris stare, qui non certus esset habere illum matrem & fratres, & ipsos esse quos tunc nuntiabat, vel retrò cognitos, vel tunc ibidem compertos. ⁶⁶ Licet propterea abstulerint hæreses ista de Evangelio, ⁶⁷ quod & creditum patrem eius Ioseph fabrum, & matrem Mariam, & fratres, & sorores eius optimè notos sibi esse dicebant, qui mirabantur doctrinam eius. Sed tentandi gratia nuntiauerant ei matrem & fratres, quos non habebat. Hoc quidem scriptura non dicit, aliàs non tacens, quum quid tentationis gratia factum est circa eum: Ecce, inquit, surrexit legis doctor, tentans eum. Et alibi: Et accesserunt ad eum Pharisei, tentantes. Quod nemo prohibebat hinc quoque significari tentandi gratia factum. Non recipio, quod extra scripturam de tuo inferis. dehinc materia tentationis debet subesse, quid tentandum putauerunt in illo, utique naturæ esset, an non? Si enim hoc negauit responsio eius, hoc captauit nuntiatio tentatoris. Sed nulla tentatio tendens ad agnitionem eius, de quo dubitando tentat, ita subito procedit, ut non antè præcedat quæstio, quæ dubitationem inferens cogat tentationem. Porrò si nusquam de natiuitate Christi voluta-

A volutatum est, quid tu argumentaris, voluisse illos per tentationē sciscitari quod nunquam produxerunt in quæstionem? Eō adiecimus, etiam si tentandus esset de natiuitate, non vtiq̃ hoc modo tentaretur, earum personarum adnuntiatione, quæ poterant etiam nato Christo non fuisse. Omnes nascimur, & tamen non omnes aut fratres habemus aut matrem. Adhuc potest & patrem magis habere quā matrem, & auunculos magis quā fratres: adeō non competit tentatio natiuitatis, quā licebat & sine matris, & sine fratrum nominatione constare. Facilius planē est, vt certi illum & matrem & fratres habere diuinitatem potius tentauerint eius quā natiuitatem, an intus agens, sciret quid foris esset, mendacio petitis præsentiæ eorum, qui in præsenti non erant, nisi quod etsi vacuisset tentationis ingenium, poterat euenire vt quos illi nuntiabant foris stare, ille eos sciret absentes esse, vel valetudinis, vel negotij, vel peregrinationis nota iam necessitate. Nemo tentat eo modo, quo posse se sciat ruborem tentationis referre. Nulla igitur materia tentationis competente, liberatur simplicitas nuntiatoris, quod verē mater & fratres eius superuenissent. Sed quæ ratio responsi matrem & fratres ad præsens negantis, discat etiam Apelles. Fratres Domini non crediderunt in illum, ⁶⁸ sicut & in Euangelio ante Marcionem ædito continetur. ⁶⁹ Mater æquē non demonstratur adhuc fuisse illi, cū Martha & Maria alia in commercio eius frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum, cū is doceret viam vitæ, cū Dei regnum prædicaret, cū languoribus & vitijs medendis operaretur, extraneis defixis in illum, ⁷⁰ tam proximi aberant. Denique superueniunt, & foris subsistunt, nec introeunt, non computantes scilicet quid intus ageretur, nec sustinent saltem, quasi necessarius aliquid adferrent eo quod ille tum maximē agebat, sed amplius interpellant, & à tanto opere reuocatum volunt. Oro te Apelles, vel tu Marcion, ⁷¹ si fortē tabula ludens, ⁷² vel de histrionibus, aut aurigis contendens, tali nuntio auocareris, nōne dixisses, quæ mihi mater, aut qui fratres? Deum prædicans & probans Christus, Legem & Prophetas adimplens, tanti retrō æui caliginem dispargens, indignē vsus est hoc dicto ad percutiendam incredulitatem foris stantium, vel ad excutiendam importunitatem ab opere reuocantium? Ceterū ad negandam natiuitatem, alius necessarius fuisset ei locus, & tempus, & ordo sermonis, non eius qui possit pronuntiari etiam ab eo, cui & mater esset & fratres, ⁷³ quum indignatio parentes non neget, sed obiurget. Denique potiores fecit alios, & meritum prælationis ostendens, audientiam scilicet verbi, demonstrat qua conditione negauerit matrem & fratres. Qua enim alios sibi adoptauit, qui ei adhærebant, ea abnegauit illos, qui ab eo abstinebant. Solet etiam id implere Christus quod alios docet. Quale ergo erat, si docens ⁷⁴ non tanti facere matrem aut fratres, quanti Dei verbum, ipse Dei verbum nuntiata matre & fraternitate defereret? Negauit itaque parentes, quomodo docuit negandos pro Dei opere. ⁷⁵ Sed aliā figura est synagogæ in matre abiuncta, & Iudæorum in fratribus incredulis. Foris erat in illis Israël, discipuli autem noui intus audientes, & credentes, & cohærentes Christo, Ecclesiam deliniabant, quam potiore matrem, & digniorem fraternitatem, recusato carnali genere nuncupat. Eodem sensu denique & illi exclamationi respondit, non matris vterum & vbera negans, ⁷⁶ sed feliciores designans, qui verbum Dei audiunt. [⁷⁷ Solis istis capitulis, quibus maximē instructi videntur sibi Marcion & Apelles, secundum veritatem integri & incorrupti Euangelij interpretatis, satis esse debuerat, ad probationem carnis humanæ in Christo, per defensionem natiuitatis. Sed quoniam & isti Apelleciani carnis ignominiam prætendunt maximē, ⁷⁸ quam volunt ab igneo illo ⁷⁹ præside mali sollicitatis animabus adstructam, & idcirco indignam Christo, & idcirco de fidei-
bus illi substantiam competisse, debeo illos de sua ⁸⁰ paratura repercutere. Angelum quendam inclutum nominant, qui mundum hunc instituerit, & instituto eo ⁸¹ pœnitentiam admiserit. Et hoc suo loco tractauimus. ⁸² Nam est nobis **ADVERSUS ILLOS LIBELLVS**, an qui spiritum & voluntatem & virtutem Christi habuerit ad ea opera, dignum aliquid pœnitentia fecerit, cū angelum etiam de figura erraticæ ouis interpretentur. Teste igitur pœnitentia institutoris sui delictum erit mundus; ⁸³ si quidem omnis pœnitentia confessio est delicti, quia locum non habet nisi in delicto. Si mundus delictum est, quia corpus: & membra, delictum: erit proinde & cœlum, & cœlestia cum cœlo. Si cœlestia, & quicquid inde conceptum prolaturūque est, mala arbor malos fructus ædat, necesse est. Caro igitur Christi de cœlestibus structa, de peccati constitit elementis, peccatrix de peccatorio censu, & par erit eius substantiæ, id est nostræ, quam vt peccatricem Christus dedignatur induere. Ita si nihil de ignominia interest, aut aliam purioris notæ materiam excogitent Christo, quibus displicet nostra, aut eam cognoscant, qua etiam cœlestis melior esse non potuit. Legimus planē, ⁸⁴ Primus homo de terræ limo, secundus homo de cœlo. Non tamen ad materiæ differentiam spectat, sed tantū terrenæ retrō substantiæ carnis, primi hominis, id est Adæ, cœlestem de spiritu substantiam opponit, secundi hominis, id est Christi. Et adeō ad spiritum, non ad carnem cœlestem hominem refert, vt quos sic comparat, constet in hac carne terrena, cœlestes fieri, spiritu scilicet. Quod si secundum carnem quoque cœlestis Christus, non compararentur illi non secundum carnem cœlestes. Si ergo qui sunt cœlestes qualis est Christus, terrenam carnis substantiam gestant: hinc quoque confirmatur ipsum etiam Christum in carne terrena fuisse cœlestem, sicut sunt qui ei adæquantur. [⁸⁵ Præteximus adhuc, nihil quod ex alio acceptum sit, vt aliud sit, quā id de quo sit acceptum, ita in totum aliud est, cui non suggerat vnde sit acceptum. Omnis materia sine testimonio originis suæ non est, etsi demutetur in nouam proprietatem.]

tem. Ipsum certè corpus nostrum, ⁸⁶ quod de limo figulatum etiam ad fabulas Nationum veritas trāsmisit, vtrunque originis elementum confitetur. Carne terrenam, sanguine aquanam, licet alia sit facies qualitatis. Hoc est quod ex alio aliud fit. Ceterum quid est sanguis, quàm rubens humor? quid caro, quàm terra conuersa in figuras suas? Considera singulas qualitates, musculos vt glebas, ossa vt saxa, etiā circum papillas calculos quosdam. Aspice neruorum tenaces connexus, vt traduces radicum, & venarum ramosos discursus, vt ambages riuorum. Et lanugines vt muscos, & comam vt cespitem, & ipsos medullarum in abdito thesauros, vt metalla carnis. Hæc omnia terrenæ originis signa & in Christo fuerunt, hæc sunt quæ illum Dei filium calauere, non aliàs tantummodò hominem existimatum, quàm ex humani substantia corporis. Aut ædite aliquid in illo cœleste ⁸⁷ de Septentrionibus ⁸⁸ & Vergilijs ⁸⁹ & Suculis emendicatum. Nam quæ enumerauimus, adeò terrenæ testimonia carnis sunt, vt & nostra. Sed nihil nouum, nihil peregrinum deprehendo. Denique verbis tantummodò & factis, doctrina & virtute sola Christi, homines obstupescabant. Notaretur etiam carnis in illo nouitas miraculo habitata. Sed carnis terrenæ non mira conditio, ipsa erat quæ cetera eius miranda faciebat, cum dicerent:

Matth. 13. ⁹⁰ Vnde huic doctrina & signa ista? etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec ⁹¹ humana honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis. Tacentibus apud nos quoque Prophetis ⁹² de ignobili aspectu eius, ipsæ passiones, ipsæque contumeliæ loquuntur. Passiones quidem humanam carnem, contumeliæ verò inhonestam probauere. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus nouum, vllam sputaminibus contaminare faciem nisi merentem? Quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? Esuriit sub diabolo, sitiit sub Samaritide, lachrymatur super Lazarum, trepidat ad mortem. Caro enim, inquit, infirma. Sanguinem fudit postremò. Hæc sunt, opinor, signa cœlestia. Sed quomodo, inquam, contemni & pati posset, sicut & dixi, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset? Ex hoc ergo conuincimus nihil in illa de cœlis fuisse, propterea vt contemni & pati posset. [⁹³ Conuertor ad alios æquè sibi prudentes, qui carnem Christi animalem affirmant, quod anima caro sit facta, ergo & caro anima. Et sicut caro animalis, ita & anima carnalis. Et hinc itaque causas requiro. ⁹⁴ Si vt animam saluam faceret in semetipso suscepit animam Christus, quia salua non esset nisi per ipsum, dum in ipso, non video cur eam carnem fecerit animalem, induendo carnem, quasi aliter animam saluam facere non posset, nisi carneam factam. Cum enim nostras animas non tantum non carneas, sed etiam à carne disiunctas saluas præstet: quantò magis illam, quam ipse suscepit, etiam non carneam redigere potuit in salutem? Item cum præsumant ⁹⁵ non carnis, sed animæ nostræ solius liberandæ causâ processisse Christum: primò quàm absurdum est, vt animam solam liberaturus, id genus corporis eam fecerit, quod non erat liberaturus. Deinde si animas nostras per illam quam gestauit, liberare suscepit, illam quoque quam gestauit, nostram gestasse debuerat, id est, nostræ formæ, cuiuscunque formæ est in occulto anima nostra, non tamen carneæ. Ceterum non nostram animam liberauit, si carneam habuit; nostra enim carnea non est. ⁹⁶ Porro si non nostram liberauit, quia carneam liberauit, nihil ad nos, quia non nostram liberauit. Sed nec liberanda erat, quæ non erat nostra, vt scilicet carnea: non enim periclitabatur, si non erat nostra, id est, non carnea. Sed liberatam constat illam. Ergo non fuit carnea, & fuit nostra, si ea fuit quæ liberaretur, quoniam periclitabatur. Iam ergo si anima non fuit carnalis in Christo, nec caro potest animalis fuisse. [⁹⁷ Sed aliam argumentationem eorum conuenimus, exigentes cur animalem carnem subeundo Christus, animam carnalem videatur habuisse. Deus enim, inquit, gestiuit animam visibilem hominibus exhibere, faciendo eam corpus, quæ retrò inuisibilis extiterit, natura nihil, nec semetipsam videns, præ impedimento carnis huius, vt etiam disceptaretur nata anima an non, mortalisne sit, an non? Itaque animam corpus effectam in Christo, vt eam & nascentem & morientem, & quod sit amplius, resurgentem videremus. Ex hoc autem quale erit, vt per carnem demonstraretur anima sibi aut nobis, quæ per carnem non poterat agnosci, vt sic ostenderetur, dum id sit cui latebat, id est, caro? tenebras videlicet accepit, vt lucere possit. Denique adhuc prius retractemus, an isto modo ostendenda fuerit anima, dehinc in totum inuisibilem eam retrò allegent, vtrum quasi incorporalem, an etiam habentem aliquod genus corporis proprii? & tamen cum inuisibilem dicant, corporalem eam constituunt, habentem quod inuisibile sit. Nihil enim habens inuisibile, quomodo potest inuisibilis dici? sed ne esse quidem potest, nisi habens per quod sit. Cum autem sit, habeat necesse est aliquid, per quod est. Si habet aliquid per quod est, hoc erit corpus eius. ⁹⁸ Omne quod est, corpus est sui generis, nihil est incorporale, nisi quod non est. Habente igitur anima inuisibile corpus, qui visibilem eam facere suscepit, vtique dignius id eius visibile fecisset, quod inuisibile habebatur. Quia nec hinc mendacium, aut infirmitas Deo competit; Médacium, si aliud animam quàm quod erat demonstrauit; Infirmitas, si id quod erat demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, ⁹⁹ cassidem aut personam ei inducit. Hoc autem factum est animæ, ¹⁰⁰ si in carne conuersam, alienam induit superficiem. Sed etsi incorporalis anima deputetur, vt aliqua vi rationis occulta sit quidam anima, corpus tamen non sit, quicquid est anima: proinde impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebat, noua aliqua corporis specie eam demonstrare, quàm ista communi omnium, ¹⁰¹ alterius iam notitiæ, ne sine causa visibilem ex inuisibili facere gestisset animam, istis scilicet quæ-

A et quæstionibus opportunam, par carnis in illam humanæ defensionem. Sed non poterat Christus inter homines, nisi homo videri. Redde igitur Christo fidem suam, ut qui homo voluerit incedere, animam quoque humanæ conditionis ostenderit, non faciens eam carnem, sed induens eam carne. CA. XII.

[¹⁰² Oſtenta ſit nunc anima per carnem, ſi conſtiterit illam oſtendendam quoquo modo fuiſſe, id eſt, incognitam ſibi & nobis. Quanquam in hoc vana diſtinctio eſt, quaſi nos ſeorſum ab anima ſumus, cum totum quod ſumus, anima ſit. Denique ſine anima nihil ſumus, ne hominis quidem, ſed cadaueris nomen. Si ergo ignoramus animam, ipſa ſe ignorat. Itaque ſuper eſt hoc ſolummodo inſpicere, an ſe anima hęc ignorarit, ut nota quoquo modo fieret. Opinor ſenſualis eſt animæ natura. Adeo nihil animale ſine ſenſu, nihil ſenſuale ſine anima. ¹⁰³ Et ut impreſſius dixerim, ¹⁰⁴ animæ anima ſenſus eſt. Igitur cum omnibus anima ſentire præſtet, & ipſa ſentiat omnium etiam ſenſus, nedum qualitates, cui veriſimile eſt, ut ipſa ſenſum ſui ab initio fortita non ſit? Vnde illi ſcire quod interdum ſibi ſit neceſſarium, ex naturali neceſſitate, ſi non ſcit ſuam qualitatem, cui quid neceſſarium eſt? Hoc quidem in omni anima recognoſcere eſt, notitiam ſui dico, ſine qua notitia ſui nulla anima à ſe miniſtrare potuiſſet. Puto autem magis hominem, animal ſolum rationale, compotem & animam eſſe fortitum, quæ illum facit animal rationale, ipſa in primis rationalis. Porro quomodo rationalis quæ efficit hominem rationale animal, ſi ipſa rationem ſuam neſcit, ignorans ſemetipſam? Sed adeo non ignorat, ut auctorem & arbitrum & ſtatum ſuum norit. Nihil adhuc de Deo diſcens, Deum nominat. Nihil adhuc de iudicio eius admit- tens, Deo commendare ſe dicit. Nihil magis audiens, quàm ſpem nullam eſſe poſt mortem, & benè & malè defuncto cuique imprecatur. ¹⁰⁵ Plenius hæc proſequitur **LIBELLVS QVEM SCRIPSIMVS**

B **DE TESTIMONIO ANIMÆ.** Alioquin ſi anima ſemetipſam ignorans erat ab initio, nihil à Chriſto cognouiſſe debuerat, niſi qualis eſſet. Nunc autem non effigiem ſuam didicit à Chriſto, ſed ſalutem. Propterea filius Dei deſcendit, & animam ſubiit: non ut ipſa ſe anima cognosceret in Chriſto, ſed ut Chriſtum in ſemetipſa. Non enim ſe ignorando de ſalute periclitatur, ſed Dei verbum. Vita, inquit, manifeſtata eſt, non anima. Et veni, inquit, animam ſaluam facere. Non dixit, oſtendere. Ignorabamus nimirum animam, licet inuiſibilem, naſci & mori, niſi corporaliter exhiberetur. Ignorauimus planè reſurrectorum cum carne: hoc erit quod Chriſtus manifeſtauit. Sed & hoc non aliter in ſe, quàm in La- zaro aliquo, cuius caro non erat animalis, ita nec anima carnalis. Quid ergo amplius innotuit nobis, de animæ ignoratæ retrò diſpoſitione? Quid inuiſibile eius fuit, quod viſibilitatem per carnem deſideraret? [¹⁰⁶ Caro facta eſt anima, ut anima oſtenderetur. Nunquid ergo & caro anima facta eſt, ut caro manifeſtaretur; Si caro anima eſt, iam non anima eſt, ſed caro. Si anima caro eſt, iam non caro eſt, ſed anima. Vbi ergo caro, & ubi anima eſt, alterutrum facta eſt. Immo ſi neutrum ſunt, dum alterutrum alterum ſunt, certè peruerſiſſimum, ut carnem nominantes, animam intelligamus: & animam ſignificantes, carnem interpretemur. Omnia periclitabuntur aliter accipi quàm ſunt, & amittere quod ſunt, dum aliter accipiuntur, ſi aliter quàm ſunt cognominantur. Fides nominum, ſalus eſt proprietatum. ¹⁰⁷ Etiam quum demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum poſſeſſiones. Verbi gratia: Argilla excocta, teſtæ vocabulum ſuſcipit. Nec communicat vocabulo priſtini generis, quia nec cum ipſo genere. Proinde & anima Chriſti caro facta, non poteſt non id eſſe quod facta eſt, & id non eſſe quod fuerit, aliud ſcilicet facta. Et quoniam proximum adhibuimus exemplum, plenius eo vtemur. Certè enim teſta ex argilla vnum eſt corpus, vnumque vocabulum vnus ſcilicet corporis. nec poteſt dici teſta & argilla, quia quod fuit non eſt: quod autem non eſt, & non adhæret, & anima non adhæret. Ergo & anima caro facta vniſormis, ſolidata: ſed ſingularitas tuta eſt, & indiſcreta ſubſtantia. In Chriſto verò inuenimus animam, & carnem ſimplicibus & nudis vocabulis æditas, id eſt animam animam, & carnem carnem: nuſquam animam carnem, aut carnem animam, quando ita nominari debuiffent, ſi ita fuiſſent. Sed etiam ſibi quamque ſubſtantiam diuiſè pronuntiata ſub ipſo, utique pro duarum qualitatum diſtinctione ſeorſum animam, & ſeorſum carnem. Quid ¹⁰⁸ anxia eſt, inquit, anima mea vſque ad mortem. Et, ¹⁰⁹ Panis quem ego dedit pro ſalute mundi, caro mea eſt. Porro ſi anima caro fuiſſet, vnum eſſet in Chriſto carnea anima, aut caro animalis. at quum diuidit ſpecies, carnem & animam, duo oſtendit. Si duo, iam non vnum: ſi non vnum, iam nec anima carnalis, nec caro animalis. Vnum enim eſt anima caro, aut caro anima. Niſi & ſeorſum aliam geſtabat animam, præter eam quæ caro erat, & aliam circunſerebat carnem, præter illam quæ anima erat. Quod ſi vna caro, & vna anima, illa triftis vſque ad mortem, & illa panis pro mundi ſalute, ſaluus eſt numerus duarum ſubſtantiarum, in ſuo genere diſtinctum, excludens carneæ animæ vnicam ſpeciem. [¹¹⁰ Sed angelum, aiunt, geſtauit Chriſtus. Qua ratione? qua & hominem. Eadem ergo eſt & cauſa, ut hominem geſtaret. Chriſtus ſalus hominis fuit, cauſa ſcilicet ad reſtituendum quod perierat. Homo perierat, hominem reſtitui oportuerat. ut angelum geſtaret Chriſtus, nihil tale de cauſa eſt. nam etſi angelis perditio reputatur, ¹¹¹ in ignem præparatum diabolo & angelis eius, nunquam tamen illis reſtitutio repromiſſa eſt. Nullum mandatum de ſalute angelorum ſuſcepit Chriſtus à patre. Quod pater neque repromiſit, neque mandauit, Chriſtus adminiſtrare non potuit: Cui igitur rei angelum quoque geſtauit, niſi ut ſatellitem fortem, cum quo ſalutem hominis operaretur? ¹¹² Idoneus enim non erat Dei filius, qui ſolus hominem liberaret, à ſolo & ſingulari ſerpente deiectum. Ergo iam non vnus Deus, nec vnus ¹¹³ ſalutificator, ſi duo ſalutis artiſices, & vti-

CA. XII.

Joan. 1.

Luc. 9.

Joan. 11.

C. XIII.

Matth. 26.

Joan. 6.

C. XIII.

Matth. 25.

que alter altero indigens. An verò ut per angelum liberaret hominem? cur ergo descendit ad id quod per angelum erat expediturus? Si per angelum, quid & ipse? Si per se, quid & angelus? ¹¹⁴ Dictus est quidem magni consilij angelus, id est nuntius: officij, non naturæ vocabulo. Magnum enim cogitatum patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus seculo erat. Non ideo tamen sic angelus intelligendus; ¹¹⁵ ut aliqui Gabriel aut Michael. Nam & filius à Domino vinea mittitur ad cultores, sicut & famuli, de fructibus petiti. Sed non propterea vnus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum successit officio. Facilius ergo dicam si fortè ipsum filium angelum, id est nuntium patris, quàm angelum in filio. Sed quum de filio ipso sit pronuntiatum; ¹¹⁶ Minuisti eum modicum quid citra angelos, quomodo videbitur angelum induisse, sic infra angelos diminutus, dum homo fit, quâ caro & anima & filius hominis? quâ autem spiritus Dei & virtus altissimi, non potest infra angelos haberi, Deus scilicet & Dei filius. quanto ergo dum hominem gestat, minor angelis factus est, tanto nondum angelum gestat. ¹¹⁷ Poterit hæc opinio Hebioni conuenire, qui nudum hominem, & tantum ex semine David natum, non item & Dei filium, constituit Iesum, ¹¹⁸ planè Prophetis aliquo gloriosiore, ut ita in nonnullis angelum fuisse dicatur, quemadmodum in aliquo Zacharia, nisi quod à Christo nunquam est dictum: ¹¹⁹ & ait mihi angelus qui in me loquebatur. Sed nec quotidianum illud omnium Prophetarum: Hæc dicit Dominus. Ipse enim erat Dominus coram, & sua auctoritate pronuntians: Ego autem dico vobis. Quid ultra? ad hæc Esaiam exclamantem audi. ¹²⁰ Non angelus neque legatus, sed ipse Dominus saluos eos fecit. [¹²¹ Licuit & Valentino ex priuilegio hæretico carnem Christi spiritalem comminisci. Quiduis eam fingere potuit, quisquis humanam credere noluit. Quando quod ad omnes dictum est, si humana non fuit, nec ex homine, non video ex qua substantia se Christus hominem & filium hominis pronuntiarit. Nunc autem vultis occidere hominem, veritatem ad vos loquutum. Et, ¹²² Dominus est sabbati filius hominis. De ipso enim Esaias, ¹²³ Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem. Et Hieremias, ¹²⁴ Et homo est, & quis cognoscet illum? Et Daniel, ¹²⁵ Et super nubes tanquam filius hominis. Etiam Paulus Apostolus, Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Item Petrus in Actis Apostolorum, ¹²⁶ Iesum Nazarenum virum vobis à Deo destinatum, utique hominem. Hæc sola sufficere vice præscriptionis debuerunt ad testimonium carnis humanæ & ex homine sumptæ, & non spiritualis, sicut nec animalis, nec sidereæ, nec imaginariæ, si sine studio & artificio contentionis hæreses esse potuissent. ¹²⁷ Nam ut penes quendam ex Valentini factione legi, primò non putant terrenam & humanam Christo substantiam informatam, ne deterior angelis Dominus deprehendatur, qui non terrenæ carnis extiterunt. Dehinc quòd oporteret similem nostri carnem similiter nasci, non de spiritu, nec de Deo, sed ex viri voluntate. Et cur non de corruptela, sed de incorruptela? Et quare non, sic ut & illa resurrexit, & in cælo resumpta est, ita & nostra par eius statim assumitur, aut cur illa par nostræ non æquè in terram dissoluta est? Talia & ethnici volutabant. Ergo Dei filius in tantum humilitatis exhaustus, etsi resurrexit in exemplum spei nostræ, cur nihil tale de nobis probatum est? Meritò ethnici talia, sed meritò & hæretici. Numquid enim inter illos distat? nisi quòd ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo non credunt. Legunt denique, Minorasti eum modico citra angelos, & negant inferiorem substantiam Christi, nec hominem se, sed vermem pronuntiantis, qui nec formam habuit, nec speciem, sed forma eius ignobilis, ¹²⁸ defecta citra omnes homines. Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem. ¹²⁹ Agnoscunt hominem Deo mixtum, & negat hominem. Mortuum credunt, & quod est mortuum, ex incorruptela natum esse contendunt, quasi corruptela aliud sit à morte. Sed & nostra caro statim resurgere debebat. Expecta, nondum inimicos suos Christus oppressit, ut cum amicis de inimicis triumphet. [¹³⁰ Insuper argumentandi libidine ex forma ingenij hæretici locum sibi fecit ¹³¹ Alexander ille, quasi nos affirmemus idcirco Christum terreni census induisse carnem, ut euacuaret in semetipso carnem peccati. Quod etsi diceremus, quacunque ratione, muniremus sententiam nostram, dum ne tanta amentia qua putauit, tanquam ipsam carnem Christi opinemur, ut peccatricem, euacuatam in ipso, cum illam & ad dexteram patris in cælis præsidere meminermus, & venturam inde suggestu paternæ claritatis prædicemus. Adeò ut euacuatam non possumus dicere, ita nec peccatricem. Nec euacuatam in qua dolus non fuit. Defendimus autem, non carnem peccati euacuatam esse in Christo, sed peccatum carnis: non materiam, sed naturam: nec substantiam, sed culpam: secundum Apostoli auctoritatem dicentis: ¹³² Euacuauit peccatum in carne. Nam & alibi, In similitudinem, inquit, carnis peccati fuisse Christum: non quòd similitudinem carnis acceperit, quasi imaginem corporis, & non veritatem, sed similitudinem peccatricis carnis vult intelligi. Quod ipsa non peccatrix caro Christi eius fuit par, cuius erat peccatum, genere, non vitio Adæ, quando hinc etiam confirmamus eam fuisse carnem in Christo, cuius natura est in homine peccatrix. Et sic in illa peccatum euacuatum, quod in Christo sine peccato habeatur, quæ in homine sine peccato non habebatur. Nam neque ad propositum Christi faceret euacuantis peccatum carnis, non in ea carne euacuare illud, in qua erat natura peccati. Neque ad gloriam: quid enim magnum, si in carne meliore & altiori, id est non peccatricis naturæ, næuum peccati redemit? Ergo, inquis, si nostram induit, peccatrix fuit caro Christi. Noli constringere explicabilem sensum: nostram enim induens, suam fecit: suam faciens, non peccatricem eam fecit. Ceterum quod ad omnes dictum sit, qui ideo non putant carnem nostram

A nostram in Christo fuisse, quia non fuit ex viri semine, recordentur Adam ipsum in hanc carnem, non ex semine viri factum. Sicut terra conuersa est in hanc carnem sine viri semine, ita & Dei verbum potuit sine coagulo in eiusdem carnis transire materiam. [¹³³ Sed remisso Alexandro cum suis syllogismis, quos in argumentationibus torquet, etiam ¹³⁴ cum psalmis Valentini, quos magna impudentia quasi idonei alicuius auctoris interserit, ¹³⁵ ad vnam iam lineam congressionem dirigamus: An carnem Christus ex virgine acceperit, vt hoc præcipue modo humanam eam constet, si ex humana matrice substantiam traxit. ¹³⁶ Quanquam liquit iam & de nomine hominis, & de statu qualitatis, & de sensu tractationis, & de exitu passionis humanam constituisse. Ante omnia autem commendanda erit ratio quæ præfuit, vt Dei filius de virgine nasceretur. Nouè nasci debebat, nouæ natiuitatis dedicator. De qua signum daturus Dominus, ab Esaia prædicabatur: Quod est istud signum? Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium. Concepit igitur virgo & peperit ¹³⁷ Emmanuelem, nobiscum Deum. Hæc est natiuitas noua, dum homo nascitur in Deo. In quo homine Deus natus est, carne antiqui seminis suscepta, sine semine antiquo, vt illam nouo semine, id est spiritualiter reformaret, exclusis antiquitatis sordibus expiatam. Sed tota nouitas ista, sicut & in omnibus, de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione homine Domino nascente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta: ex ea hominem factum accipimus à Deo in animam viuam. Igitur si primus Adam de terra traditur, meritò sequens, vel nouissimus Adam, vt Apostolus dixit, proinde de terra, id est carne nondum generationi relinqua in spiritum viuificantem à Deo est prolatus. ¹³⁸ Et tamen nã mihi vacet incursum in Christum (Adam ab Apostolo dictus est) si terreni non fuit census homo eius. Sed & hic ratio defendit, quòd Deus ¹³⁹ imaginem & similitudinem suam à diabolo captam æmula operatione recuperauit. In virginem enim adhuc Euam irrepsit verbum ædificatorium mortis. In virginem æquè introducendum erat Dei verbum extructorium vitæ, vt quod per eiusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum redigeretur in salutem. Crediderat Eua serpenti, credidit Maria Gabriel: quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit. Sed Eua nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. ¹⁴⁰ Immo concepit. Nam exinde vt abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illi fuit. Enixa est denique diabolus fratricidam. Contrà Maria eum ædificauit, qui carnalem fratrem Israël interemptorem suum saluum quandoque præstaret. In vuluam ergo Deus verbum suum detulit, bonum fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet. Inde prodeundum fuit Christo, ad salutem hominis, quòd homo iam damnatus intrauerat. [¹⁴¹ Nunc vt simplicius respondeamus, non competebat ex semine humano Dei filium nasci, ne si totus esset filius hominis, non esset & Dei filius, ¹⁴² nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona, & de Hebionis opinione credendus erat. Ergo iam Dei filius ex patris Dei semine, id est spiritu, vt esset hominis filius, caro ei sola erat ex hominis carne sumenda, sine viri semine. Vacabat enim viri semen, apud habentem Dei semen. Itaque sicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit sine homine matre: æquè cum de virgine nasceretur, potuit matrem habere hominem sine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum spiritu Dei. Caro sine semine, ex homine: spiritus cum semine, ex Deo. Igitur si fuit dispositio rationis super filium Dei ex virgine proferendum, cur non ex virgine acceperit corpus, quod de virgine protulit? Quia aliud est quod à Deo sumpsit: quoniam, inquiunt, verbum caro factum est. Vox ista quid caro factum sit contestatur: nec tamen periclitatur, quasi statim aliud sit factum caro, & non verbum. Si ex carne factum est verbum caro, ¹⁴³ aut si ex semine ipso factum est; scriptura dicat. Quum scriptura non dicat nisi quod sit factum, non & vnde sit factum: ergo ex alio, non ex semine ipso suggerit factum. Si non ex semine ipso, sed ex alio, iam hinc tracta, ex quo magis credere congruat, carnem factum verbum, nisi ex carne, in qua & factum est: vel quia ipse Dominus sententialiter & definitiuè pronuntiavit: ¹⁴⁴ Quod in carne natum est, caro est: quia ex carne natum est. Sed si de homine tantummodò dixit, non & de semetipso: planè nega hominem Christum, & ita defende non & in ipsum competisse. Atquin subiicit: Et quod de spiritu natum est, spiritus est. Quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Hoc vtique vel eo magis in ipsum tendit, si & in credentes eius. Si ergo & hoc ad ipsum, cur non & illud suprâ? neque enim diuidere potes hoc ad ipsum, illud suprâ ad ceteros homines, qui vtramque substantiam Christi, & carnis & spiritus non negas. Ceterum si tam carnem habuit quàm spiritum, cum de duarum substantiarum conditione pronuntiat, quas & ipse gestat, non potest videri de spiritu quidem suo, de carne verò non sua determinasse. Ita cum ipse sit de spiritu Dei, & spiritus Deus est, ex Deo natus ipse est, & ex carne hominis, homo in carne generatus. [¹⁴⁵ Quid est ergo: Non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo natus est? Hoc quidem capitulo ego potius vtar, quum ¹⁴⁶ adulteratores eius ¹⁴⁷ obduxero. Sic enim scriptum esse contendunt: Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est. Quasi suprâ dictos credentes in nomine eius designet, ¹⁴⁸ vt ostendat esse semen illud arcanum electorum, & spiritualium, quod sibi imbuunt. Quomodo autem ita erit, quum omnes ¹⁴⁹ qui credunt in nomine Domini, communi lege generis humani ex sanguine, & ex carnis, & ex viri voluntate nascantur: etiam Valentinus ipse; Ad eò singulariter, ¹⁵⁰ vt de Domino scriptum est: Et ex Deo natus est. Meritò, quia verbum Dei, & cum verbo Dei spiritus, & in spiritu Dei virtus, & quicquid Dei est Christus. Quà caro autem, non ex sanguine, nec ex

Gen. 2.

C. xviii.

Isai. 7.

Gen. 2.

1. Cor. 15.

Gen. 3.

Luc. 1.

Gen. 3.

C. xviii.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Ioan. 4.

C. xix.

Ioan. 1.

carnis & viri voluntate: quia ex Dei voluntate verbum caro factum est. Ad carnem enim, non ad verbum pertinet negatio formalis nostrae natiuitatis, quia caro sic habebat nasci, non verbum. Negans autem ex carnis quoque voluntate natum, cur non negauit etiam ex substantia carnis: neque enim quia ex sanguine negauit, substantiam carnis renuit, sed materiam seminis, quam constat sanguinis esse calorem: ut despumatione mutatum in coagulum sanguinis foeminae. Nam ex coagulo in caseo vis est substantiae, quam medicando constringit, id est lactis. Intelligimus ergo ex concubitu natiuitatem Domini negatam, quod sapit voluntas viri, & carnis, non ex vuluae participatione. Et quid utique tam exaggeranter inculcauit, non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, aut viri natum: nisi quia ea erat caro, quam ex concubitu natam nemo dubitaret? Negans porro ex concubitu, non negauit ex carne, immo confirmauit ex carne: quia non proinde negauit ex carne, sicut ex concubitu negauit. ¹⁵¹ Oro vos, si Dei filius non de vulua carnem participaturus descendit in vuluam, cur descendit in vuluam? potuit enim extra eam fieri caro spiritalis simplicius multo quam intra vuluam fieret. Sine causa eò se intulit, unde nihil extulit. Sed non sine causa descendit in vuluam, ergo ex illa accepit. Quia si non ex illa accepit, sine causa in illam descendit, maxime eius qualitatis caro futurus, quae non erat vuluae, id est spiritalis.

CAP. XX. [¹⁵² Qualis est autem tortuositas vestra, ut ipsam, Ex, syllabam Praepositionis officio adscriptam auferre queratis: & alia magis uti quae in hac specie non inuenitur, penes scripturas sanctas. Per virginem dicitis natum, non ex virgine: & in vulua, non ex vulua, quia & angelus in somnis ad Ioseph: Nam quod in ea natum est, inquit, de spiritu sancto est. non dixit in ea. Nèpè tamen, etsi ex ea dixisset, in ea dixerat: In ea enim erat quod ex ea erat. tantundè ergo & cū dicit, in ea, & ex ea consonat: quia ex ea erat, quod in ea erat. Sed benè, quod idem dicit Matthaeus, originem Domini decurrens ab Abraham vsque ad Mariam: Iacob, inquit, generauit Ioseph, virum Mariae, ex qua nascitur Christus. Sed & Paulus Grammaticis istis silentium imponit. Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere. Nunquid per mulierem, aut in mulierem? Hoc quidem impressius, quod factum potius dicit, quam natum: simplicius enim enuntiaffet natum. Factum autem dicendo, & verbum caro factum est, consignauit, & carnis veritatem ex virgine factam adseuerauit. Nobis quoque ad hanc speciem Psalmi patrocinauerunt, non quidem apostatae & haeretici, & ¹⁵³ Platonici Valentini, sed sanctissimi & receptissimi Prophetae. Dauid ille apud nos canit Christum, per quem se cecinit ipse Christus. Accipe Christum, & audi Dominum patri Deo colloquentem: ¹⁵⁴ Quia tu es qui auulsiisti me ex vtero matris meae. ecce vnum. Et spes mea ab vberibus matris meae, super te sum proiectus ex vulua. ecce aliud. & ab vtero matris meae Deus meus es tu. ecce aliud. Nunc ad sensus ipsos decertemus. Auulsiisti, inquit, ex vtero. Quid auellitur, nisi quod inhæret, quod infixum, innexum est ei à quo ut auferatur, auellitur? Si non adhæsit vtero, quomodo auulsus est? si adhæsit qui auulsus est, quomodo adhæsisset, nisi dum ex vtero est ¹⁵⁵ per illum neruum vmbilicarem quasi folliculi sui traducem adnexus origini vuluae? Etiam cū quid extraneum extraneo agglutinatur, ita concarnatur & conuisceratur cum eo cui agglutinatur, ut cū auellitur, rapiat secum ex corpore aliquid à quo auellitur, quasi sequelam quandam abruptae vnitatis, & traducis mutui coitus. Ceterum quae vbera matris suae nominat? sine dubio quae hausit. Respondeant obstetrices, medici & physici de vberum natura, an aliter manare soleant sine vuluae genitali passione ¹⁵⁶ penditibus exinde venis sentinam illam interni sanguinis in mamillam, & ipsa translatione decoquentibus in materiam lactis laetiolem. Inde adeò fit, ut vberum tempore, menses sanguinum vacent. Quod si verbum caro ex se factum est, non ex vuluae communicatione, nihil operata vulua, nihil functa, nihil passia, quomodo fontem suum transfudit in vbera, quae nisi habendo non mutat? Habere autem sanguinem non potuit lacti subministrando, si non haberet causas sanguinis ipsius, auulsionem scilicet suae carnis. Quid fuerit nouitatis in Christo ex virgine nascendi, palam est: scilicet solummodò hoc quod ex virgine, secundum rationem quam addidimus, & uti virgo esset ¹⁵⁷ regeneratio nostra spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata per Christum virginem, & ipsum etiam carnaliter ut ex virginis carne. [¹⁵⁸ Si ergo contendunt hoc competisse nouitati, ut quemadmodum non ex viri semine, ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum: quare non hoc sit tota nouitas, ut caro non ex semine nata, carne processerit: accedant adhuc communiùs ad congressum: Ecce, inquit, virgo concipiet in vtero. Quidnam? utique Dei verbum, non viri semen: certè ut pareret filium. Nam & pariet, inquit, filium. Ergo ut ipsius fuit concepisse, ita ipsius est quod peperit: licet non ipsius fuerit quod concepit. Contra, si verbum ex se caro factum est, iam ipsum se concepit & peperit, & vacat Prophetia. Non enim virgo concepit, neque peperit, si non quicquid peperit ex verbo concepto caro ipsius est sola. Hæc autem Prophetæ vox euacuabitur? ¹⁵⁹ an & angeli conceptū & partum virginis adnuntiantes? ¹⁶⁰ an & omnis iam scriptura quaecunque matrem pronuntiat Christi? Quomodo enim mater, nisi quia in vtero eius fuit? Sed nihil ex vtero eius accepit, quod matrem eam faceret, in cuius vtero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris vterum non appellat, nisi filia vteri, caro. Filia vteri porro non est, si sibi nata est. Tacebit igitur & Elizabeth Prophetam portans, iam Domini sui conscium infantem, & insuper spiritu sancto adimpleta. Sine causa enim dicit: Et unde mihi ut mater Domini mei ad me veniat? Si Maria non filium, sed hospitem in vtero gestabat Iesum, quomodo dicit: ¹⁶¹ Benedictus fructus vteri tui? Quis hic fructus vteri, qui non ex vtero germinauit, qui non in vtero radicem egit? Qui non

A eius est, cuius est vterus? Et qui utique fructus vteri? Christus. ¹⁶² An quia ipse est flos de virga profecta ex radice Iesse: radix autem Iesse, genus David: virga ex radice, Maria ex David: flos ex virga, filius Mariæ, qui dicitur Iesus Christus, ipse erit & fructus? Flos enim fructus: quia per florem & ex flore omnis fructus eruditur in fructum. Quid ergo? negant & fructui suum florem, & flori suam virgam, & virgæ suam radicem, quo minus suam radicem sibi vendicet per virgam proprietatem eius quod ex virga est floris & fructus. Siquidem omnis gradus generis ab ultimo ad principalem recensetur, ut iam nunc carnem Christi, non tantum Mariæ, sed & David per Mariam, ¹⁶³ & Iesse per David, sciant adhærere. Ideo hunc fructum ¹⁶⁴ ex lumbis David, id est, ex posteritate carnis eius iurat illi Deus confessurum in throno ipsius. Si ex lumbis David, quanto magis ex lumbis Mariæ, ob quam in lumbis David? ¹⁶⁵ Deleant igitur & testimonia dæmonum, ¹⁶⁶ filium David proclamantia Iesum: sed testimonia Apostolorum delere non poterunt, si dæmonum indigna sunt. Ipse in primis ¹⁶⁷ Matthæus fidelissimus Evangelij commentator, ut comes Domini: non aliam ob causam, quam ut nos originis Christi carnalis commentes faceret, ita exorsus est: ¹⁶⁸ Liber genituræ Iesu Christi filij David, filij Abraham. His originis fontibus genere manante cum gradatim ordo deducitur ad Christi natiuitatem, quid aliud quam caro ipsa Abraham & David, per singulos traducem sui faciens in virginem usque describitur inferens Christum: immo ipse Christus producit de virgine? Sed & Paulus, utpote eiusdem Evangelij & discipulus, & magister, & testis, quæ eiusdem ipsius Christi Apostolus, confirmat Christum ex semine David secundum carnem, utique ipsius. Ergo ex semine David caro Christi. Sed secundum Mariæ carnem ex semine David: ergo ex Mariæ carne est, dum ex semine est David. Quocunque detorseris dictum, aut ex carne est Mariæ, quod ex semine est David: aut ex David semine est, quod ex carne est Mariæ. Totam hanc controuersiam dirimit idem Apostolus, ipsum definiens esse Abraham semen. Cum Abraham, utique multo magis David, quasi recentioris. Retexens enim promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham, ¹⁶⁹ Et in semine tuo benedicentur omnes nationes: non, inquit, dixit seminibus tanquam de pluribus, sed semini, tanquam de vno; quod est Christus. Qui hæc legimus & credimus, quam debemus & possumus agnoscere in Christo carnis qualitatem? utique non aliam quam Abraham, si quidem semen Abraham Christus: nec aliam quam Iesse, siquidem ex radice Iesse flos Christus. Nec aliam quam David, siquidem fructus ex lumbis David Christus. Nec aliam quam ex Maria, siquidem ex Mariæ vtero Christus. Et adhuc superius: nec aliam quam Adam, siquidem secundus Adam Christus. Consequens ergo est, ut aut illos spiritalem carnem habuisse contentant, quod eadem conditio substantiæ deducatur in Christo: aut concedant carnem Christi spiritalem non fuisse, quæ non de spiritali stirpe censetur. ¹⁷⁰ Sed agnoscimus adimpleri Propheticam vocem Simeonis, super adhuc recentem infantem Dominum pronuntiatam: Ecce hic positus est in ruinam & suscitationem multorum in Israël, ¹⁷¹ & in signum cui contradicetur. Signum enim natiuitatis Christi, secundum Esaïam, ¹⁷² Propterea dabit vobis Dominus ipse signum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium. Agnoscimus ergo signum contradicibile, conceptum & partum virginis Mariæ: de quo ¹⁷³ Academici isti, Peperit, & non peperit: Virgo, & non virgo: quasi non etsi ita dicendum esset, a nobis magis dici conueniret. Peperit enim, quæ ex sua carne, & non peperit, quæ non ex viri semine. Et virgo quantum à viro, ¹⁷⁴ non virgo quantum à partu. Non tamen ut ideò non peperit: & ideò virgo, quæ non virgo, quia non de visceribus suis mater. Sed apud nos nihil dubium, nec retortum in ancipitem defensionem: Lux, lux: & tenebræ, tenebræ. & est, est: & non, non. Quod amplius, hoc à malo est. Peperit, quæ peperit. Etsi virgo concepit, in partu suo hupsit, ipsa patefacti corporis lege: in quo nihil interfuit de vi masculi admissi, an emissi, id est, illud sexus resignauit. Hæc denique vulua est, propter quam & de alijs scriptum est: ¹⁷⁵ Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum vocabitur Domino. Quis verè sanctus, quam Dei filius? Quis propriè vuluam adaperuit, quam qui clausam patefecit? Ceterum omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaque magis patefacta est, quia magis erat clausa. Utique magis non virgo dicenda est quam virgo, saltu quodam mater antequam nupta. Et quid ultra de hoc retractandum est? cum hac ratione Apostolus non ex virgine, sed ex muliere aditum filium Dei pronuntiauit, agnouit adaperit vuluæ nuptialem passionem. ¹⁷⁶ Legimus quidem apud Ezechielem de vacca illa quæ peperit, & non peperit. Sed videte ne vos iam tunc prouidens spiritus sanctus notarit hac voce, disceptaturos super vterum Mariæ. Ceterum non contra illam suam simplicitatem pronuntiaisset dubitatiuè, Esaïa dicente, Concipiet & pariet. ¹⁷⁷ Quod enim Esaïas iaculatur in suggillatione hæreticorum ipsorum, & in primis, ¹⁷⁸ Væ qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem: istos scilicet notat, qui nec vocabula ista in luce proprietatum suarum conseruant: ut anima non alia sit, quam quæ vocatur, & caro non alia sit quam videtur, & Deus non alius, quam qui prædicatur. Ideò etiam Marcionem prospiciens, ¹⁷⁹ Ego sum, inquit, Deus: & alius absque me non est. Et cum aliàs id ipsum eodem modo dicit: ¹⁸⁰ Ante me Deus non fuit nescio quas illas Valentinianorum Aeonum genealogias pulsat. Et, Non ex sanguine, neque ex carnis & viri voluntate, sed ex Deo natus est, Hebioni respondit. Aequè: Etiam si angelus de cælo aliter euangelizauerit vobis quam nos, anathema sit: ad energema Apelliæ virginis Philumenes filium dirigit. certè ¹⁸¹ qui negat Christum in carne venisse, hic Antichristus est: Nudam & absolutam & simplici nomine naturæ suæ pronuntians

Ad. 1.
Ioan. 19.

C. xxv.

carnem, omnes disceptatores eius ferit: ¹⁸² Sicut & definiens ipsum quoque Christum vnum, multiformis Christi argumentatores quatit, qui alium faciunt Christum, alium Iesum: alium elapsum de medijs turbis, alium detentum: alium in secessu montis, in ambitu nubis sub tribus arbitris clarum, ¹⁸³ alium ceteris passuum, ignobilem: alium magnanimum, alium verò trepidantem: nouissimè alium passum, alium resuscitatum: ¹⁸⁴ per quod suam quoque in alia carne resurrectionem adseuerant. ¹⁸⁵ Sed benè quod idem veniet de cœlis, qui est passus: idem omnibus apparebit, qui est resuscitatus. ¹⁸⁶ Et videbunt & agnoscent, qui cum confixerunt: utique ipsam carnem in quam sœuierunt: sine qua, nec ipse esse poterit nec agnosci. Ut & illi erubescant, ¹⁸⁷ qui adfirmant carnem in cœlis vacuum sensu, ut vaginam exempto Christo sedere: aut qui carnem & animam tantundem, aut tantummodò animam, carnem verò non iam. ¹⁸⁸ Sed hætenus de materia præsentis satis. Iam enim arbitror instructam esse carnem in Christo, & ex virgine natæ & humanæ probationem. Quod & solum discussum sufficere potuisset citra singularum ex diuerso opinionum congressionem, quam & argumentationibus earum, & scripturis quibus vtuntur prouocauimus ex abundanti, uti eo quod probauimus quid, & vnde fuerit Christi caro, quid non fuerit aduersus omnes præiudicauerimus. ¹⁸⁹ Ut autem clausulam de præfatione cōmuni faciat RESURRECTIO CARNIS NOSTRÆ ALIO LIBELLO DEFENDENDA, hic habebit præstructionem; ¹⁹⁰ manifesto iam, quale fuerit quòd in Christo resurrexit.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN LIBRUM DE CARNE CHRISTI.

I ADVERSUS QUATVOR HÆRESES. [Istud adiecimus ex libro sequenti de Resurrectione carnis, ubi verbum sub finem Argumenti citatis, iste titulus reperitur. Maxime quum in I. cap. (de quibus nu. 7. 8. 9. & 10. latius) quatuor hæreses de carne Christi recenseantur ab Auctore; nempe Marcionis, Apellis, Valentini, & eius qui carnem Christi putatiuam introduxit, utpote, Saturnini.

CAP. I.

2. Qui fidem resurrectionis, &c.] Primum hoc caput inscribitur a nobis: De libri huius scribendi occasione.

3. ante istos Sadducæorum propinquos.] Sadducæi (inquit Rhenanus suis in hunc librum Adnotationibus) qui iusti interpretantur, Auctore D. Hieronymo in Mattheum, nec angelum, nec spiritum, nec resurrectionem corporum consicentes, etiam animarum interitum prædicabant; recipiebantque tantum quinque libros Moysis, vaticinijs Prophetarum reiectis; à Phariseis dissentientes, quæ duæ erant in Iudeis hæreses. Itaque Sadducæorum propinquos, hoc est cognatos, esse dicit hæreticos resurrectionem carnis pernegantes, velut qui hunc errorem ab illis sumpserint. Sadducæorum ipse Tertull. meminit l. de Præscript. adu. her. Paulus, inquit, in I. ad Cor. epistola notat negatores & dubitatores resurrectionis. Hæc opinio prima Sadducæorum. Partem eius usurpat Marcion, & Apelles, & Valentinus, & si qui alij resurrectionem carnis infringunt. Vide etiam Adnot. nostras in dicti l. c. 33. nu. 192. & in c. 45. nu. 297.

4. moratam.] Moratam, inquit idem, fidem vocat stabilem ac firmam, atque inconcussam. Sic lib. de Patientia: cap. 15. In nobis morabitur semper, hoc est, stabilis consistet. vide ibi etiam Adn. nostras num. 105.

5. quæ in Christum resurrexerit.] Accusatiuum, inquit idem, in hoc genus locutionibus, sæpè pro Ablatiuo ponit, & hunc rursum pro Accusatiuo. Ut: Et in cœlo resumpta est. Et l. de Patientia, c. 7. ipse ferrum in corpore suo ducit. Et alibi: in carcere introijt.

6. & qualitas eius retractatur.] Retractare, pro tractare, præterquam alibi, etiam hoc libro non semel usurpat Auctor. Sic infra cap. 2. Post quas nunc ex abundanti retractamus, & c. 11. Denique adhuc prius retractemus. Item c. 23. Et quid ultra de hoc retractandum est?

7. Renuntiatio.] Renuntiantur (inquit Rhenanus) Magistratus, quum eliguntur; renuntiat amicitia, quæ dissoluitur. Hic renuntiatio, demonstratio est & definitio. Sic in lib. de Resurr. carnis, c. 18. Ut exinde à cadendo cadauer renuntietur, id est, denominetur.

8. Marcion ut carnem Christi negaret, negauit etiam natiuitatem, &c.] Atribuit etiam hunc errorem Cerdoni Marcionis magistro Auctor supra lib. de Præscript. aduers. heret. cap.

51. her. 17. num. 322. & ipsi Marcioni infra lib. 3. adu. Marcionem. Est autem hæc prima hæresis, aduersus quam disputat infra c. 2. 3. 4. & 5. Atqui legimus ex MS. Vatic. 2. addita Coniunctione: redderent & responderent. Atque adeo non est opus figura Anaphoræ, quam hic adnotarat Rhenanus.

9. aut admissa carne natiuitatem negare, ut Apelles.] Est hæc secunda hæresis, aduersus quam hunc librum conscripsit; nominatim autem contra Apellem & Apelletianos agit infra c. 6. 7. 8. & 9. Cui etiam eandem impingit Auctor dicti l. de Præscript. eodem cap. her. 19. nu. 324.

10. aliter illas interpretari, ut condiscipulus, & confessor eius Valentinus.] En tertiam, contra quam agit hæresin, Valentini nempe; contra quam potissimè agit infra cap. 15. 16. 17. & sequentibus, meminit etiam Auctor lib. supradicti cap. 49. hæresi 12. num. 315. Atqui condiscipulum & confessorem Apellis Valentinum vocat Auctor, quod Marcionis discipulus fuerit, sicuti Apelles, & quod eodem tempore eiusdem hæreseos condiscipulus & Ecclesia catholica confessor fuerit, sicuti patet eiusdem l. c. 30. num. 167.

11. Sed & qui carnem Christi putatiuam introduxit, &c.] Quartam denique hic attingit hæresin, quæ introducta fuit à Saturnino, sicuti patet ex supradicti lib. c. 46. her. 3. num. 303. quam interim etiam sectatum eius discipulum Basilidem, eiusque sectatores Gnosticos omnes, ibidem videre est her. 4. num. 304. Aduersus hanc ex proposito hic non disputat Auctor, sed attingit cap. 3. 5. ac 9. & magis impugnat infra aduersus Marc. l. 3. quippe qui etiam illam hæresin secutus sit.

12. pragnatus & partus.] Prægnatum (inquit Rhenanus) sub forma quartæ inflexionis usurpat pro impregnatione, gaudens huius terminationis vocabulis, ut docuimus, & adhuc docebimus. Similis locus est supra Tomo 1. lib. adu. Iudeos, cap. 9. num. 101.

13. τὸ δοκεῖν.] Synecdochica, inquit idem, locutio est. Subauditur præpositio ὑπὲρ. τὸ δοκεῖν, hoc est, secundum existimationem, ut videlicet ita videretur, licet re ipsa non esset.

CAP. II.

14. Planè natiuitas à Gabriele adnuntiatur, &c.] Capituli 2. titulum dedimus: Aduersus Marcionem, natiuitatis Christi ex traditione comprobatio. De Deo autem creatore, infra latius lib. 1. adu. eundem.

15. Aufer hinc, inquit, &c.] Verba hæc ex persona Marcionis effert, rectè adnotauit Rhenanus (quæ finiuntur ibi: his opinor, &c.) Nam ille ex Euangelio Lucae. quod solum agnoscebat, capita illa prima, quibus hæc continentur, rescindebat uti mox num. 18. & infra lib. 4. adu. Marc. dicemus alicubi latius. Omnia autem hæc Ironicos dicta sunt.

16. Viderit angelica multitudo, &c.] Festiue (inquit Rhen.)